

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

BUDAPEST

YUNUS EMRE
ENSTİTÜSÜ

2024
TÜRK-MACAR
KÜLTÜR YILI

OPERA
MAGYAR ÁLLÁRNY OPERABÉNZ
HUNGARIAN STATE OPERA

OKAN DEMİRŞ

IV. MURAT

OPERA 3 PERDE

6 KASIM 2024
ÇARŞAMBA • 19.00

MACARİSTAN
DEVLET OPERA BİNASI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
DEVLET OPERA VE BALESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Orkestra Şefi

Hakan KALKAN

Rejisör

Haldun ZRTEN

Dekor

Özgür USTA

Kostüm

N. Gazal ERTEN

Koro Şefi

Mahir Seyrek

IŞık

Mustafa Eski

ANTALYA DEVLET OPERA VE BALESİ SOLİSTLERİ VE KOROSU

Sultan Murat

Engin SUNA

Kösem Sultan

Arzu YAMAN

Sadrazam Topal Recep Paşa

Serhat KONUKMAN

Nef'i

Göksay YARAN

Silahtar

Ş. Baha İŞLER

Bostancıbaşı

Emre AYTEKİN

Bekri Mustafa

Taner ÖLÇEN

Sadrazam Kara Mustafa Paşa

D. Emre AKYURT

Dilfigar

I. Meriç KARATAŞ

Hafız Paşa

Ümit B. TEKİNAY

Bir İhtiyar Bilgin

Baturalp BİLGİLİ

I. İstanbullu

Sinan HESAPÇIOĞLU

II. İstanbullu

Zafer İŞGÖREN

III. İstanbullu

Erdi Can AYBAŞ

IV. İstanbullu

Yalçın ÜNSAL

Çığırtkan

Selahattin DENİZSÜMÜREN

Cellat Kara Ali

Toygarhan ATUNER

İki Kadın

Müge GÜNAYDIN

Selda SERDAR

Korrepetitörler

Yücel YALÇIN

Rejisör Yardımcısı

Reyhan SÜME

Hamdi AKÇAKAVAK

Kondüvit

Y. Benan GÖKTAN

Dilan ÖZAY

Suflör

Yiğit GÜVENÇ

Üst Yazı

Eda AKGÜN

KONU

Mekân: Topkapı Sarayı

Zaman: 17. yüzyıl Sultan IV. Murat (1623 - 1640 yılları arasında Osmanlı tahtın sahibi) dönemi

UVERTÜR

Eserin Uvertürü IV. Murat'ın hüznün motifi ile başlar. İlerde Kur'an sahnesini hazırlayacak olan Itri'nin "Salât-ı Ummiye" temasından yapılan Fug girişi bestecinin kontrpuan tekniğindeki gerçek ustalığını gösterir. Daha sonra korku ve dehşet yaratan Sadrazam Topal Recep Paşa ile askerlerin motifleri ve Genç Osman Türküsü... IV. Murat'ın korku ve buyruk motifleri ile Kösem Sultan'ın motiflerinden meydana gelen parlak armonik renklerle dolu uvertür, tatlı, canlı, duygulu melodilerle işlenmiştir.

IV. Murat Operası önemli rollerdeki kişilerin hal ve ruh yapısı zaman değişimlerine göre birden fazla leid motifle sunulması bakımından da bestecinin opera sanatına getirdiği bir yeniliktir.¹

I. PERDE

Bâbüssaâde Kapısı önü - ayak divanı²

Sadrazam Hüsrev Paşa'nın azledilip yerine Hafız Paşa'nın getirilmesini bahane eden Yeniçeri ve Sipahi askerlerinden oluşan bir grup asi, Topal Recep Paşa'nın da tahrikiyle ayaklanarak Topkapı Sarayı'na yürürler ve Sultan IV. Murat'ı ayak divanına çağırırlar. Padişah, asileri dinlemek üzere Recep Paşa ile birlikte Bâbüssaâde önüne gelir ve tahtına oturur. Asiler, Şeyhülislam Yahya Efendi, Defterdar Mustafa Paşa, Yeniçeri Ağası Hasan Halife, padişahın nedimlerinden Musa Çelebi ve Sadrazam Hafız Paşa'nın isimlerini zikredip bu kişilerin kendilerine teslim edilmesini isterler. Sultan Murat "devletin yetkisi sarsılır" dese de asileri ikna edemez ve canlarına zarar gelmemesi şartıyla bu kişileri görevlerinden azletmek zorunda kalır. Yine asilerin zorlamasıyla ikinci vezir Topal Recep Paşa'yı da sadrazam yapar.

Dönemin ünlü şairi Nef'i, Murat'ın huzuruna çıkar ve yeni yazdığı şiirini okur. Padişaha devlet idaresinin kontrolünü eline almasını söyler. Murat, devlet idaresini eline almayı çok istemektedir. Ama nereden başlayacağını bilememektedir. Şairin "...Fettan durumları kollayın" sözü kulaklarına küpe olur. Nef'i'nin ardından içeri giren Kösem Sultan, Hüsrev Paşa'nın İstanbul üzerine yürüdüğünü söyleyerek öldürülmesi için padişahın bir buyruk yazmasını ister. Sultan Murat beklediği "fettan durumun" kendisine göz kırptığını hisseder. Annesinin Recep Paşa ile işbirliği içinde olduğunun bilinciyle onun sözünü ikiletmez. Bostancıbaşını çağırır

1 Uvertür ile ilgili kısım; IV. Murat, 1979-80 Sezonu İstanbul DOB kitapçığında alınmıştır.

2 Topkapı Sarayı'nın üçüncü kapısı olan Bâbüssaâde günümüz Türkçesi ile Saadet Kapısı anlamına gelir. Ayak divanı ve merasimler bu kapının önünde yapılır. Ayak divanı; padişah dışında diğer kişilerin ayakta durduğu meclistir.

buyruğunu söyler; Hiç vakit geçirilmeden Tokat'a gidilecek, Hüsrev Paşa'nın başı kesilip asilere ibret olsun diye sarayın kapısına asılacaktır.

Kösem Sultan, padişahın bu sert üslubundan ürkmüştür. Odasına gelen Recep Paşa'ya geri çekilmeyi teklif eder. Ancak Recep Paşa, sonucun kendi çıkarlarına olacağını belirtir. Kösem Sultan, Murat'a zarar gelmemesi ve zorbaların bir daha saraya saldırtılmaması şartıyla Recep Paşa'ya olur verir.

Sarayın kapısına dayanan asiler bu kez Hafız Paşa'nın kellesini isterler. Murat eski sadrazamını asilere vermek istemez. Ancak Paşa, kaçmayı reddeder ve asilerin üzerine doğru yürür. Bu esnada orkestranın çaldığı guarter³ notalardan oluşan melodi, duygu yüklüdür. Asiler, Sultan Murat'ın önünde onu katleder. Bu olaydan fazlasıyla etkilenen Sultan Murat asilerden öcünü alabilmek için Tanrıdan kendisine güç vermesini diler "...Tanrım güç ver bana".

II. PERDE

Kösem Sultan'ın odası

Recep Paşa ile Kösem Sultan, Sultan Murat'ı tahttan indirmenin planlarını yapmaktadır. Kösem diğer oğlu Şehzade Kasım'ın tahtta geçmesini ister. Oysa Recep Paşa, Kösem Sultan'la çıkarları çatıştığı için artık ondan farklı düşünmektedir. O nedenle şehzadelerin en yaşlısı olan Bayezid'in tahtta geçmesi gerektiğini ve Yeniçeri Ocağı ile Sipahi Ocağı'nın da isteğinin bu doğrultuda olduğunu belirtir. Bayezid'in annesi olmadığı için kendini güvende hissetmeyen Kösem Sultan'a, damadı olma vasfıyla güvence verir. Kösem Sultan çaresizce kabul eder. İkilinin konuşmasının gizli tanığı Dilfigar'dır.

Sultan Murat odasında tek başına oturmaktadır. İçeri giren Dilfigar, padişaha duyduklarını anlatır. Harekete geçen Sultan Murat, zorbaların elebaşısı Recep Paşa'yı boğdurtur. Annesi Kösem Sultan'ın da haremde çıkışını yasaklatır.

Türlü bahaneler uydurmasına rağmen haremde çıkmayı başaramayan Kösem Sultan, oğlunun kontrolü ele aldığını anlar "...Benim gecemden doğan yıldızın"

Sultan Murat, bu kez ayak divanını kendisi düzenler; yeniçerilerden, sipahilerden, bilginlerden ve halktan temsilciler çağırır. Kendinden emin bir tarzda başladığı konuşmasına Kur'an'dan alıntılar yaparak dinleyen herkesi etkilemeyi başarır.

Bağdat'ı yeniden fethetmek üzere sefer düzenleyeceğini açıklar ve “Bağdat yine bizim olacaktır” diyerek ant içmelerini ister. Ardından, gücünü göstermek için ağır güzü tek eliyle havaya kaldırır ve izleyenlerin korku dolu bakışları arasında “... Her kim benim buyruğuma karşı gelir, /Kurduğum düzeni tehdit ederse, bununla ezeceğim beynini” diyerek ant içer.

III. PERDE

İstanbul'un büyük bir bölümü çıkan yangınla harap olmuştur. Bu durum Sultan Murat'ın yeni yasaklarına kök olur. Yangının “uygunsuz ve ahlaksız” mekânlardan çıktığını söyleyerek kahvehaneleri ve meyhaneleri kapattırır, tütünü ve alkollü içkileri yasaklar. Emri dinlemeyenlere şiddetli cezalar verileceğini ilan edip, sıkı kontroller yapar ve yaptırır. Baskı günden güne artmaktadır. Bu arada, Sultan Murat'ın kendine uygulamadığı yasakları doğru bulmayan Nef'i; başta Murat olmak üzere sadrazamı ve vezirleri hicivlerinde sivri bir dille eleştirmektedir. Şaire, padişahın ölüm tehdidi taşıyan uyarısı bile engel olamaz. “Bütün çağlar koklar benim açtırdığım gülü” sözleriyle başlayan ölüm aryasını söyler ve kendini celladına teslim eder.

Sultan Murat, Revan Kalesi'nin fetih haberini çığırkanlarla halka ilan ettirir ve herkesin bu zaferi bayram havasında kutlamasını buyurur “...Yedisinden yetmişine, kadın, erkek, Müslim, gayrimüslim, herkes kendi yaradılışına uygun biçimlice eğlenecek, eğlenmekte ihmali görülenin gereği düşünülecek!”. Ancak yasakların ihmal edilmemesi kaydıyla “...Şer'an haram, aklen fena olan şeylere izin yok!”

Günden güne artan baskılara ve yasaklara rağmen şehrin bazı bölgelerinde saklı gizli işletilen meyhanelerde içki ve tütün kullanılmaktadır. Tebdil-i kıyafetle halkın arasına karışan Murat, celladı ve Bostancıbaşı ile birlikte yasaklara karşı gelenleri yakalamak amacıyla İstanbul sokaklarında dolaşırken Bekri Mustafa'nın gizlice işlettiği meyhanesine gelir. Birlikte içki içip sohbet ederler. Bekri Mustafa'nın zekice esprilerinden hoşlanan Murat onu öldürtmez.

Sultan Murat odasındadır. Silahtarını çağırır ve ona Bağdat seferinden sonra sırada Venedik olduğunu açıklar. Bu arada Moskova ile gizlice mektuplaşan Fener Patriğinin başının koparılmasını emreder.

Bağdat fethedilmiştir. Fetih çığırkanlarla halka duyurulur; zafer yedi gün yedi gece şenliklerle, şölenlerle bayram havasında kutlanacaktır. Venedik seferi için hazırlıkların bir an önce bitirilmesini isteyen Sultan Murat'ın sağlığı bozulmuştur. Kendisine Kıbrıs'tan hediye olarak gönderilen şarabı içmeye başlar. İçtikçe fenalaşan Murat nöbet geçirmeye başlar. Acı içinde kıvrınmaktadır. Gücü yavaş yavaş kendisini terk ederken ölüm aryasını söyler “Ah çektiğim acı”.

1942 yılında İstanbul Cihangir’de doğan ve müziğe beş yaşında başlayan Okan Demiriş, 1963 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı’nı, 1964 yılında ise Ankara Devlet Konservatuvarı yüksek keman bölümünü sınıf atlayarak bitirir. Başarılı bir keman sanatçısı olan Demiriş, çok sayıda keman konçertosunu orkestra eşliğinde seslendirir ve resitaller verir.

1965-67 yılları arasında yedek subay olarak askerliğini yaptığı Doğu Anadolu’da, bestelediği “Hançerli Düzü” , “Posof”, “Digor”, “Pasinler” ve ”Handere” isimli orkestra sütünleri halk müziği ezgilerinin etkilerini taşır.

Konservatuvar’da armoni, müzik teorisi ve keman öğretim üyeliğinin yanı sıra 1969 yılında İstanbul Devlet Opera ve Balesi Orkestrası’nın Konzertmeister’liğini üstlenir. Yine bu dönemde, Yönetim Kurulu Üyesi, Orkestra Şefi ve Müzik Yönetmeni

olarak görev yapar. Ayrıca Şehir Orkestrası ve Radyo Senfoni Orkestrası’nda çalışır.

1979-1992 yılları arasında İstanbul Devlet Opera ve Balesi’ne dört kez Müdür ve Sanat yönetmeni olarak atanır.

Demiriş, “IV. Murat”, “Karyağdı Hatun” ve “Yusuf ile Züleyha” adlı tarihsel konulu operalarıyla halkın büyük beğenisini kazanır. Yurt içi ve dışında eserleri, başarıyla icra edilir. Sanatçı, orkestra şefi olarak yerli – yabancı pek çok opera ve baleyi yönetir.

1990 yılında ABD’de New York Senfoni Orkestrası’nı yöneten Demiriş’e, Boğaziçi Üniversitesi Senatosu tarafından sanat ve kültürün gelişmesi yolunda seçkin hizmet ve katkılarından ötürü 1986 yılında “Fahri Doktora” unvanı verilir.

Demiriş, 1991 yılında “Devlet Sanatçısı” unvanını alır.

Opera yapıtlarının yanı sıra, sanatçının halk müziği temalarından yararlanarak bestelediği çok sayıda oda orkestrası eseri vardır. Yine eserleri arasında, 1971 yılında bestelediği “Piyano Konçertosu” ile “Keman Piyano Süiti” bulunmaktadır. Armoni ve teori üzerine kitap yazmıştır. İstanbul Devlet Operası'nın Baş Sopranosu Leyla Demiriş ile konservatuarda başlayan arkadaşlıkları, 45 seneye yakın mutlu bir evliliğe dönüşmüştür.

Demiriş; 18 Haziran 2010 günü hayata veda eder.

OKAN DEMİRİŞ İLE SOHBET...

Devlet Sanatçısı Besteci Okan Demiriş'in "Karyağdı Hatun" Operasının 1985 Dünya Prömiyeri kitabından ... (özellikle IV. Murat Operası ile ilgili söylemleri seçilmiştir)

Besteci ve orkestra şefi olan Okan Demiriş 1980'de dünya prömiyeri yapılan IV. Murat operasından sonra beş sene içinde ikinci operası Karyağdı Hatun'u besteledi. Yeni operasının kitabında İstanbul Devlet Opera ve Balesi sanatçılarından Ömer Sabar'a aşağıdaki röportajı verdi :

- Daha evvel opera dışında türlerde çok eser yazmıştınız. Sonra da ilk operanız olan IV. Murat'ı bestelediniz. Opera besteleme ilk olarak aklınıza nasıl geldi ?

Okan Demiriş: Çok değer verdiğim büyük müzisyen ve orkestra şefi Robert Wagner senfonik eserlerimi dinleyip, bir kaç tanesini de yönettikten sonra bana şöyle dedi : "Eserleriniz çok güzel. Ayrıca bunlarda bir çok bestecide bulunmayan bir şey var ki; bu da dramatik ifade. Çoğu besteci bu ifadeyi yakalamakta güçlük çeker. Halbuki sizin eserlerinizi dinlerken aklıma sahne, dekorlar geliyor. Neden opera bestelemiyorsunuz ?" Kendisine bunu yapmayı arzu ettiğimi, fakat konu bulmakta güçlük çektiğimi söyledim. Ertesi gün IV. Murat'ın tekstini getirip bana verdi. Böylece IV. Murat'ı bestelemeye başladım. Bu büyük müzisyenin teşviki sadece vesile oldu. Çünkü sanat hayatım, konservatuvardan sonra operanın içinde başladı ve gelişti. Yani bir bakıma denebilir ki, opera beni yetiştirdi. Bu bence sonu olmayan bir mektep. Operayı sevmemin ve opera bestelememin bir başka ve çok önemli sebebi de eşimin çok değerli bir soprano olması. (İstanbul Opera ve Balesi sanatçılarından değerli soprano Leyla Demiriş). Her iki operamı da onun söylemesi için yazdım. "IV. Murat"ı kızıma ithaf ettim. "Karyağdı Hatun"u da eşim Leyla Demirişe.

- Eserlerini bestelerken yorumlayacak sanatçıların yeteneklerini göz önünde bulunduruyor musunuz?

Okan Demiriş: Elbette. Eserimi seslendirecek insanlar, solistler, tek tek orkestra üyeleri, koro, dekoratörler ve hatta sahne işçileri bile gözümün önüne gelir. Onları düşünmeden edemem. Zaten sanatçıları iyi tanıyarak yazılan eserlerin daha sıhhatli olacağı kanısındayım. Ne enstrümanların, ne de seslerin sınırlarını zorlamayı hiç düşünmedim. İmkânları sonuna kadar kullanmaya çalıştım, ama hiç bir zaman bu sınırı aşmadım. Kanımca besteci olarak en zor şey; insan sesi kullanmaktır. Bu konuda çok dikkatli olmak gerekiyor, yoksa istediğini elde edemezsin.

- IV. Murat Operası İstanbul'da şimdiye kadar (1985 yılı) 23 temsil, Ankara'da zannederseniz 18 temsil dolu olarak oynadı. Hatta son temsilde bile bilet bulunamadığını hatırlıyorum. Sizce bir operanın başarı kazanması neye bağlıdır?

Okan Demiriş: Yazılan her opera bir denemedir. Hiç bir besteci kötü yaptığını düşünmez. Fakat en büyük kritik önce sanatçılar, sonra eleştiri yazarları ve sonra halktır. Çünkü halk da bir sanatçıdır. Operayla bütünleşmiştir. Böyle gelişen bir eser bence yüzyıl sonra da yasar.

- Sırası gelmişken yeni müzik akımları konusundaki fikirlerinizi de açıklar mısınız?

Okan Demiriş: Görsel sanatlarla müzik arasındaki en büyük fark, birinin göze diğerinin kulağa hitap etmesi. Gözün belki yeniliğe ihtiyacı var. Yalnız kulak için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Çünkü musikinin fazla yeniliğe tahammülü yok. Bazı yenilikleri bir nevi modacılık olarak kabul ediyorum. Kanımca bunların zamanı çabuk geçer.

- Sizce Türk bestecileri uluslararası platformda seslerini daha çok duyurmak için ne yapmalılar ?

Okan Demiriş: İlk önce milli musikide değer kazanmak gerek. Yani müziğin kendi özümüzden çıkmış, milli nitelikli olması gerekiyor. Böyle bir eser kanımca uluslararası platforma kendi kendine çıkar. Biz tutup Alban Berg, Webern vs gibi bestecileri taklit edersek bu iş olmaz. Beste yaparken milli müziğimizi gerçekten değerlendirebilirsek, uluslararası çağdaş müzik seviyesine çıkmış oluruz.

1932 yılında Adana'nın İshacı köyünde doğan Ahmet Turan Oflazoğlu'nun çocukluğu Ceyhan'ın Mangıt köyünde geçer. Babasının ölümünden sonra ailesiyle birlikte taşındığı Bünyan'da İlkokulu bitirir. II. Dünya Savaşı'nın bitiminde büyük abisiyle birlikte İstanbul'a gelir (1945 yılında) ve 1948'de Gedikpaşa Ortaokulu'na başlar, 1951'de mezun olur. Ardından Vefa Lisesi'nde eğitimine devam eder ve 1954'de liseyi bitirir.

Liseden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne başlayan Oflazoğlu, bir yıl sonra bölüm değiştirir, Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe ve İngiliz Filolojisi bölümlerinden 1960 yılında mezun olur.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın teşvikiyle tiyatro yazarlığına başlayan Oflazoğlu, askerliği- ni yaptıktan sonra Fulbright bursuyla gittiği Washington Üniversitesi'nde 1963- 64 yılları arasında tiyatro öğrenimi görür. Burada Tiyatro dersleri kapsamında Keziban adlı ilk manzum tragedyasını yazar ve yapıtın Dünya Prömiyeri Seattle'da gerçekleşir.

1964 yılında Türkiye'ye dönen yazar, bir süre farklı işlerde çalıştıktan sonra 1968 yılında sahnelenen ve Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü'nü kazandığı Deli İbrahim adlı oyunu ile Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yönetiminin ilgisini çeker ve bu kurumda dramaturg olarak çalışmaya başlar. Yanı sıra Türk Dili Dergisi'nin yayın kurulunda görev alır.

Dramalarının konusunu; köy, kent ve daha çok tarihi olaylar ve tarihi şahsiyetler oluşturur. Yapıtlarında her bir karakterin kişiliğini, ruh hallerini yansıtmaya özen gösterir ve olay örgüsünü kurgularken gerçekçiliğine önem verir. Yazar tüm eserlerinde kendini anlatmak istediğini ve kendini anlatırken "insan"ı anlatmak istediğini belirtir.

Tiyatro eserleri dışında şiir, deneme, çeviri, senaryo türlerinde eserler veren Oflazoğlu, özellikle tragedyalarında nazımla nesir arasında şiirsel bir dil kullanmaya gayret eder. Eserlerinde yabancı asıllı sözcükleri kullanmamaya özen gösteren yazar, halkın anlayabileceği duru ve sade bir dil kullanmayı tercih eder. 1997 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'ndan emekli olur.

ESERLERİ

Tiyatro

Keziban (1964), Allah'ın Dediği Olur (1965), Deli İbrahim (1967), IV. Murat (1970), Sokrates Savunuyor (1971), Bizans Düştü- Fatih (1973 /1981), Elif Ana (1980), Genç Osman (1981), Sultanahmet Ses ve Işık Gösterisi (1981), Kösem Sultan (1982), III. Selim Kılıç ve Ney (1983), Güzellik ile Aşk (1986), Cem Sultan (1986), Olimpiyat (1987), Sinan (1988), Yine Bir Gülnihal (1988), Gardiyan (1989), Çağrı (1990), Şenlik (1990), Dört Başlı Mamur Şahin Çakırpençe (1991), Atatürk (1991), Kanuni Süleyman (1997), Korkut Ata (1998), Yavuz Selim (1999), Fatih (2002)

Senaryo

Topkapı (1992), Mütarekeden Büyük Taarruza (1994)

Şiir

Sevgi Hakanı, Fetih, Dörtlükler

Çeviri

F. Kafka'dan "Ceza Sömürgesi" (1955); F. W. Nietzsche'den "Böyle Buyurdu Zerdüşt" (1964); I. Bergman'dan "Yedinci Mühür" (1966); F. G. Lorca'dan "Bernarda Alba'nın Evi" (1965), "Kanlı Düğün" (1965); W. Shakespeare'den "Othello" (1965), "Romeo ile Juliet" (1968), "Kıış Masalı" (1979); A. Strindber'den "Baba"; F. Hölderlin'den "Seçme Şiirler" (1987)

Yazar ayrıca, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın "Cezayir Türküsü" (1961) adlı eserini İngilizceye çevirmiştir.

Kaynakça

- 1- AYATA Yunus, (2009), *Turan Oflazoğlu'nun Oyunları, Ankara, Akçağ Yayınları, sayfa: 17- 21*
- 2-*Turan Oflazoğlu Biyografi.info www.biyografi.info/kisi/turan-oflazoğlu (Erişim Tarihi 2 Kasım 2017)*

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI

İSTANBUL DEVLET OPERA VE BALESİ

İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürü Genel Sanat Yönetmeni OKAN DEMİRİŞ

OKAN DEMİRİŞ
IV. MURAT

OPERA 3 PERDE

METİN
A. TURAN OFLAZOĞLU

SAHNEYE KOYAN
CÜNEYT GÖKÇER

ORKESTRA SEFİ
WOLFGANG SCHEIDT

"IV. Murat" operası dünya prömiyeri, 3 Mayıs 1980

YARDIMCI REJİSÖR :RAİK ALNİAÇIK
KORO ŞEFİ :GÖKÇEN IRMAK
DEKOR :SELÇUK TOLLU
KOSTÜM :FİĞEN KOYUNOĞLU
KAREOGRAFİ :OYTUN TURFANDA

SULTAN MURAT
KÖSEM SULTAN
SADRAZAM TOPAL RECEP PAŞA
NEF'İ

SİLAHTAR
BOSTANCIBAŞI
BEKRİ MUSTAFA
SADRAZAM KARA MUSTAFA PAŞA
DİLFIGAR
HAFİZ PAŞA
BİR İHTİYAR BİLGİN
1. İSTANBULLU
2. İSTANBULLU
3. İSTANBULLU
4. İSTANBULLU
1. YENİÇERİ
1. SİPAHİ
2. SİPAHİ
ÇİĞİRTKAN
CELLAT KARAALİ

MUSTAFA İKTU
LEYLA DEMİRİŞ/HANDAN ŞARDAĞ
MESUT İKTU
EROL URAS/KEVORK BOYACI
CEMALETTİN KURUGÜLLÜ/LEON ASTERİS
KEVORK BOYACI/YİĞİT TOKSÖZ
FERDİ ATUNER/NEJAT PINAZOĞLU
ONUR GÖNENLİ/ERDEM TÜRKBAŞI
ERDEM TÜRKBAŞI/ONUR GÖNENLİ
OYA TEKİN ATAY/PAYYAM KORYAK
FARUK GÖKER/SÜHA YILDIZ/ŞAMİL GÖKBERK
NEJAT PINAZOĞLU
SONGÜR ÜNAL/CEMALETTİN KURUGÜLLÜ
SÖNMEZ CAN
RASİM SEZEN
ZEYYAT GÖRGAN
METİN ERTEM/HÜSEYİN ÖZSÜER
ARDAN ÖKTEM
KURTULUŞ DEMİRPERÇİN
İLHAMİ UYANIK
TAHİR DOĞRU/ERİM SAGÜR

KONSERMAİSTER :ERGÜN TEKINSON
KOREPETİTRİS :TERESA BRZOZOWSKA
KOREPETİTRİS :YILDIZ KUNUTKU
REJİ ASİSTANI :ASIM KOZOL
KAREOGRAFİ YARDIMCISI :SELÇUK BORAK
IŞIK DEKORATÖRÜ :ERTEKİN KULAN
KONDÜVİT :DOĞAN ÇELİK-CEM YEŞİLTEPE
SAHNE İŞLERİ BAŞ REALİZ:ERDOĞAN PIŞKIN

DANSÇILAR

İKİLİ ERKEK DANCISI (CENG-İ HARBİ)
OKTAY KERESTECİ
HALDUN YEDİCAN
ÜMIT KARABEL
ÖMER İNANÇ
AYDIN EROL
YAVUZ ÖZDEL
YURDAKUL ERSARAÇOĞLU

PAS DE DEUX
HALDUN YEDİCAN
SİBEL TARHAN
OKTAY KERESTECİ
NUR BERKAN
MESUT TOKGÖZ
NİL BERKAN

KIZLAR
NİL BERKAN
NUR BERKAN
GÜL BEŞKÖK
VERDA DÜZKAN
LALE ÖLÇAR
RANA EVCİM

IV. MURAT ÜSTÜNE

*Baş eğin selama durun çiçekler
Sultan Murat geldi açılın dağlar
Kayıkçı Kul Mustafa*

A. Turan OFLAZOĞLU

Pek de abartmamış ozan. IV. Murat çağının kültür dilleri olan Arapça ile Farsçayı anadili gibi bilir; usta sanatçıları meclisinden eksik etmez; Şah Murat mahlasıyla Hüseyini makamında peşrevler bestelediği söylenir. Makyavelli'nin "Hükümdar"ını merak ettiği için, kitabı İstanbul'daki bir Venedikliye çevirtip okuduğunu ileri sürenler de var. Bunlar, çiçekleri selama durduracak erdemleri. Gelelim öbür yönlerine: İki yüz okkalık topuzlarla beden eğitimi yaptığı, şimdiki İstanbul Üniversitesi'nin bahçesinden attığı ciritle Beyazıt Cami'nin minarelerinden birinin alemine konmuş bir kargayı alaşağı ettiği, doludizgin bir attan bir başkasına atladığı, dokuz kat fil kulağından yapılma bir kalkanı mızrakla deldiği, ordusuyla sefere çıkarken heybetinden yüreklerin koptuğu anlatılır. Bütün bunlar göz önüne alındığında görülür ki, "Sultan Murat geldi açılın dağlar" derken de abartmamış ozan. Hemen bütün çağdaşları, olağanüstü boyutları olan bir efsane kahramanı gibi düşünmüşler onu. Efsaneyi doğuran gerçek efsaneye uygun olsa gerek.

Onun zalim, kanlı bir zorba olduğu da söylenir. Ama bu türlü yargılar öne sürülürken, yendiği kargaşanın büyüklüğü hiç hesaba katılmaz sanki. IV. Murat tahta çıktığında, ne ayak bellidir ülkede ne baş, düzenli tek şey kargaşadır. Herhangi bir yurttaştan beylere paşalara dek herkes eşkiyanın insafına göre yaşamaktadır. Yeniçilerle sipahiler yerli yersiz kazan kaldırıp sarayı basarlar, istedikleri her şeyi alırlar padişahın, hatta bir gün, çok sevdiği bir sadrazamını, Hafız Paşa'yı, gözlerinin önünde parça parça ederler, mendilini yüzüne tutup hıçkırma hıçkırma ağlar hünkâr. O çağa tanıklık eden Mehmet Halife anlatır:

"Ol zaman kulun şol mertebe tuğyanı vardı ki, gündüz hamamdan peştemal ile avrat çıkarmak ve gulâmiye aldıkları günde Sultan Mehmet Camii'nde duhan içmek ve müslümanların ırzını pâyımâl etmek ve köşelerde aşikâre ayak üzere zina ve livâta etmek ve kan dökmek ve evler ve saraylar basmak ve bayram günlerinde salıncak kurup bizzat padişah; ve validesini ve vüzera ve ehl-i Divânı mumlar ile salıncağı okumak gibi ve bâhusûs kahvehanelerde ve meyhanelerde fi'il-i nâmeşrû etmeleri gibi şol mertebe âlem nizâm u intizamdan çıkmıştı ki, vasfa gelmez"

Türk tarihinin belki de en zorlu kargaşasıyla boğuşan adam, sonunda üstün gelirse yendiği güçlkle orantılı boyutlar kazanır, korkunç görüşlere bürünür ister istemez. Birazcık gevşemenin geniş çapta yıkımlara yol açtığını bildiği için,

sadrazamına buyrukları “ihmal etmiyesin, başın gider” diye başlar artık; ve ağabeyi Genç Osman’ı paralayan yeniçerilere göz açtırmaz elbette. Osmanlı padişahları içinde onun kadar buyruğunu yürüten var mıdır bilmem. Yavuz Selim’in bile otağına kurşun sıkan yeniçeriler, Murat’ın uyguladığı düzen bağı sayesinde öyle bir duruma gelmişlerdi ki, bir şeyden memnun kalmadılar mı, Murat’ın uzanamayacağı yerlere kaçmayı deniyorlardı ancak.

Sözün kısacası, tarihimizin yakından ilgilenilmesi gereken bir olaydır IV. Murat; her şeyiyle başka, bambaşka bir adamdır o. Düzen için, hele kendi kurduğu düzen

için her şeyi göze alan bu adam geleneklere, töreye körü körüne kulluk etmez; atalarından ayrı giyinir, başka türlü davranır, kendi üslubuna göre yaşar.

Onun beytidir

Rindler bezminde cânâ biracep nâm eyledik

Mescidin kandilini meyhânede câm eyledik

İktidar Üçlemesini yazma düşüncesi zamanla oluştu bende, Deli İbrahim’e başladığım sıralar, IV. Murat henüz tasarlanmamış değildi. Önce o üçlemenin birinci oyunu yazılıysaydı, elbette daha sıralı olurdu. Nedir ki, bu işler önceden hesaplanmaya gelmiyor pek. Ancak İbrahim bittiğinde, bütün çizgileriyle belirdi Murat. Bunlar ters yaradılıştaki kişiler, adeta zıt kutuplardı, ama insanoğlunun evrensel durumlarını dile getirmek için biçilmiş, kaftandırlar. Hem, ikisi de aynı kaynaktan. Demek ki, Murat’ın tamamlanması, ikisinin de anası olan Kösem Sultan’ın işlenmesini gerektiriyor şimdi.

İbrahim “*Yadırgıyorum her şeyi Yusuf, üşüyorum, donuyorum*” diyerek kendi içine kapanırken, Murat etkin bir tavır takınırdı dış dünyaya karşı:

Tedbir bunlar, şair, tedbir!

Dünyayı yutup sindirmeyeni

Yutup sindirir dünya

Zaten Murat dışarıdan hep saldırı beklediği için saldırır dış dünyaya. Yeniçeri ağasının huzura belde kılıç çıkması üzerine, kılıcın alınıp Cellât Kara Ali’ye verilmesini, yani ağanın giderilmesini buyurur hemen. Gizli gizli afyon özü yutuyor diye, satranç oyunuyla ölüme yollar hekimbaşısı. Öyle ya:

Bir yüzü karanlıkta kalan hey tehlike kaynağı olabilir benim için.

Bir yandan Bağdat'ı kuşatırken, bir yandan da, Bağdat'ın fethinden sonra çıkacağı Girit seferini tasarlar; Girit adasının haritadaki yerinden bile tedirgin olur da ondan:

*Girit'in hala bizim olmadığını düşündün mü,
Avrupa sinsice burnumun dibine sokulmuş da
silâhını bağırma dayayıp "Davranma!" diyor sanki.*

Ruha derinlikler sağlayan, ama eylem gücünü de azaltan iç sıkıntısını ikisi de bilir. Fakat İbrahim "Göğü kapayarak geçer gözlerimin önünden hüznün esmer kuşları" diye yakınırken Murat o türlü duygulara karşı tedbirini alır:

*Hemen her gece, gem almaz duygulardan
Öylesine tıkanıp geriliyor ki ruhum,
Musiki tatlı vaatlerle yatıştırmasa
Yerle bir olur bilincin derme çatma surları.*

İbrahim "Ben padişah değil miyim!" gibi sözlerle hükümdarlığını belirtmek gereğini duyar sık sık ve bir coşkunluk ânında, gözdesini oturtur kendi tahtına; buysa İbrahim'in yıkımı olur. Murat ise hiç kimseyle bölüşmek istemez iktidarı; hatta yerine geçmesi söz konusu olabilecek kardeşlerini bir bir ortadan kaldırır; ölümden sonra tahtına başkalarının oturacağı düşüncesine bile katlanamaz sanki. Ve tahtını hayali saldırganlara karşı çılgınca savunarak tahtında ölür; "Kimse oturamaz benim tahtıma!"

İbrahim'e erkeklik gücünü ilkel bir psikanalizle kazandıran Cinci Hoca, nerdeyse sadrazamdan bile daha yetkili bir kişi olur çıkar; işi gücü, padişahın şehvetim azdıracak yeni yeni yollar tasarlamaktır artık. Murat'ın hükümdarca eyleme geçmesi için gerekli görüntüyü sunan şair Nef'i ise, padişahın sevgi ve saygı görür, ama bir süre; Murat'ın ölçsüz davranışlarını önlemeye kalktığında, Murat şiiir yoluyla ölüme salar şairini: Söz, uyandırdığı Eylem'in kurbanı olur. İbrahim'in silahtarı Yusuf, efendisine yürekte bağlıdır; oysa Murat'ın silahtarı Mustafa, hünkârı sinsice işrete çekerek onun yıkımına yol açar. Murat'ın son, İbrahim'in de ilk sadrazamı olan Kara Mustafa Paşa, İbrahim'in çılgınlıklarına karşı yiğitçe durur ve bu uğurda canından olur. Murat'ın (oyundaki) ilk sadrazamlarından Topal Recep Paşa ise, padişahı baskı altında tutabilmek için, kargaşayı doğuran güçlerle işbirliği eder hep. Murat'ın da, İbrahim'in de anası olan Kösem'e gelince: Oğullarının sağlık içinde gelişip güçlenmelerine yardım edecek yerde, onları hep kanadı altında tutarak büyümelerini önlemek ister; başaramayınca da, onları yok etmenin yollarını arar.

Kendisini hareme hapseleyen Murat'a der ki:

*İktidar burcuna giren yıldızın
Ne denli gümrah olsa da oğlum,
Benim gecemden doğmuştur o.
En parlak yıldızların ışığını dahi
Emer bitirir ana karanlık*

ALINTI

OFLAZOĞLU A. Turan, (Mart 1971), "IV. Murat", Devlet Tiyatrosu – Aylık Sanat Dergisi, Sayı:100, sayfa: 4-6

IV. MURAT OPERASI'NİN İLK KÖSEM SULTAN'I LEYLA DEMİRİŞ...

“Opera sevmemin ve opera bestelememin bir başka önemli sebebi de eşimin çok değerli bir soprano olması. Her iki operamı da onun söylemesi için yazdım.

“IV.Murat” kızıma ithaf ettim, “Karyağdı Hatun”u da eşim Leyla Demiriş’e.

Okan Demiriş

IV. Murat Operası'nın ilk Kösem Sultan'ı Leyla Demiriş...

Eşi, besteci Devlet Sanatçısı Okan Demiriş'in kendisine ithafen bestelediği IV. Murat, Karyağdı Hatun ve Yusuf ile Züleyha adlı Türk operalarının dünya prömiyerlerini başarı ile yorumlayan Sanatçı Leyla Demiriş 1980 yılında İstanbul Devlet Operası tarafından ilk kez sahnelenen IV. Murat operasının da ilk Kösem Sultanı'dır.

Türk Kültür ve sanatına değerli hizmetleri bulunan Leyla Demiriş, E. Cartis, A. Florescu, V. Campagnano, N. Nikolov gibi dünyaca ünlü şan pedagogları ile çalışmış ve ilk plağını 1986 yılında çıkarmıştır. Yurtdışında olduğu kadar yurtdışında da önemli başarılarla imza atan sanatçının, görkemli kariyeri boyunca Romanya, Amerika Birleşik Devletleri, Çekoslovakya, Yugoslavya, Bulgaristan, Almanya gibi ülkelerin başkent ve önemli şehirlerinde Tosca, Madam Butterfly, Cavalleria Rusticana, Il Trovatore, Nabucco operalarındaki başarısının yan ısıra verdiği konser ve resitaller büyük yankı uyandırmıştır.

Tüm Dünyada Türk Operasını Temsil Etti...

New York Metropolitan Operası'nda, NY Senfoni Orkestrası eşliğinde konser veren ilk Türk opera sanatçısı olan Demiriş, 1. Uluslararası İstanbul Müzik Festivali'nin açılışını Köroğlu operası ve 1. Uluslararası İzmir Festivali'nin açılışını Karyağdı Hatun operası ile yaparken, Ankara, Aspendos ve İstanbul Uluslararası Festivallerine defalarca baş soprano olarak katıldı. Leyla Demiriş ayrıca Romanya Köstence Festivali'nde Verdi'nin Il Trovatore ve Üsküp Opera Festivaline de Verdi'nin Nabucco operaları ile katılmış, büyük başarılar kazanmıştır.

1964 yılından 2005 yılına kadar 41 yıl Baş Solist olarak oynayan Soprano Demiriş 1964 yılında başlayan solistlik kariyerini İstanbul Devlet Operası'nın kuruluşunun 45. Yılı onuruna düzenlenen özel konserle noktalamıştır.

Eşi Okan Demiriş ile birlikte sanat hayatları boyunca uluslararası seviyede eserler üreterek Türk operasını dünyaya tanıtmaya hedefini misyon edinen Leyla Demiriş; henüz konservatuar öğrencisiyken Turandot operası “Liu” başrolü ile başlayan sanat hayatını ve baş solistlik görevini otuzdan fazla yabancı opera ve birçok Türk Operası'nın en büyük partileri yorumlayarak sürdürmüştür.

Yıllar içinde edindiği birikimlerini genç yeteneklerle paylaşan ve geliştirdiği çok özel şan teknikleri ile birçok Türk sanatçı yetiştiren Sanatçı 23 Eylül 2016 yılında hayattan ayrıldı...

Soprano Leyla Demiriş'in Rol Aldığı Eserler

G. Puccini Tosca (Floria Tosca),
Madam Butterfly (Butterfly),
Turandot (Liu- İstanbul ilk söyleniş),
La Boheme (Mimi), Suor Angelica
(Suor Angelica-İstanbul ilk söyleniş)
G. Verdi Othello (Desdemona -
İstanbul ilk söyleniş), Don Carlos
(Elizabetta- İstanbul ilk söyleniş),
Il Trovatore (Leonora), Nabucco
(Abigaille-Türkiye ilk söyleniş;1995
Aspendos Festivali)

P. Mascagni Cavalleria Rusticana
(Santuzza),

U. Giordano Andrea Chenier (Maddalena),

L.V. Beethoven Fidelio (Leonora-İstanbul ilk söyleniş)

W. A. Mozart Don Giovanni (Donna Elvira-(İstanbul ilk söyleniş)

P. I. Tchaikovsky Eugene Onegin (Tatyana-İstanbul ilk söyleniş)

B. Smetana The Bartered Bride (Marjenka-İstanbul ilk söyleniş)

O. Nicolai The Merry Wives of Windsor (Anna-İstanbul ilk söyleniş)

E. Kálmán The Gypsy Princess / Çardaş Fürstin (Sylva-İstanbul ilk söyleniş)

F. Lehar The Land of Smiles (Lisa), Tebessümler Diyarı (İstanbul ilk söyleniş)

Türk Besteciler

O. Demiriş IV. Murat (Kösem Sultan-1980 Dünya Prömiyeri – İstanbul; 1983 Ankara Devlet Operası; 1990-91 İstanbul Uluslararası Müzik Festivali; 2002 Aspendos Opera Festivali), Karyağdı Hatun (Yazgülü-1986 Dünya Prömiyeri – İstanbul;1986 I. Uluslararası İzmir Festivali Açılışı; (Ankara Müzik Festivali 1987), Yusuf İle Züleyha (Züleyha-1990 Dünya Prömiyeri – İstanbul)

N. Kodallı Atatürk Oratoryosu (Soprano solo)

A. A. Saygun Köroğlu (Günayım- 1973 I. İstanbul Uluslararası Festivali Açılışı), Yunus Emre Oratoryosu (soprano solo-I. İzmir Uluslararası Festivali Açılışı; 1990 Ankara Müzik Festivali; 1991 Bursa Uluslararası Müzik Festivali)

A. D. Sinangil Mevlâna Oratoryosu (soprano solo-1986 Dünya Prömiyeri)

Eğer sanatın son çözümde bir “dil” olduğu gerçeğinde uzlaşıyorsak, sanatçı için çağıyla hesaplaşıp ona yeni boyutlar ekleme özlemi, öznel ya da nesnel bir tavır almanın çok ötesinde, öncelikle devraldığı estetik kategorilerle ilgili bir hesaplaşma sorunudur. Besbelli: Bu yöndeki bir eğilimin önce sahiçilik niteliği kazanıp, ardından geniş halk dilimleriyle bütünleşmesi söz konusu olduğu zaman, ortaya koyulmuş olanı, organik süreklilik bağlamında sınavabilecek bir tek güvenilir merci vardır karşımızda: Gelenek. Buna göre resim, edebiyat, tiyatro, mimari ve hatta İmde bile bir ölçüye kadar şanslı görünen Türk sanatçısı, sıra operaya geldiğinde her şeye sıfırdan başlamak zorundadır adeta.

Her türlü yanılığın göze alarak böylesine zor bir görevi üstlenen Okan Demiriş, daha şimdiden, ulusal Türk operasının kurulması yolunda verdiği sınavla kültür tarihimizdeki yerini almıştır. Elbette gerek IV. Murat, gerek Karyagdı Hatun gerekse Yusuf ile Züleyha gibi yapıtları, amaçlı öznel tercihin çok ötesinde, çağdaş müzik dili ve dramaturji açısından eleştiriye açık operalardır. Ancak, az önce de değindiğimiz üzere, müzik gibi sentaktik bir dilin geleneğe yaslanma olanağından yoksun bulunduğu bir ortamda, opera bestecisini bekleyen en büyük tehlike, yaratmaya ilişkin özgürlüğün boşlukta kalmasıdır; çünkü, geleceğe yalnızca dolaylı yoldan ve bir takım spekülasyon varsayımlarla yönelebilen “şimdi”, kendisiyle birlikte soyut bir geçmiş de yaratmak zorundadır bu aşamada. Soruna bu açıdan bakıldığı zaman, Demiriş’ in tavrı hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak denli net; XIX. yüzyıl Geç Romantizm müzik estetiğine özgü bir anlayışı benimseyen sanatçıda, izleyiciyi ezgi aracılığıyla kazanma tutkusu ağır basıyor daima. Şu var ki, tümüyle key ve gerekçesiz bir seçim değil bu, nitekim, Batı’da bile ancak belli bir entelektüel kesimin desteğiyle ayakta durabilen çağdaş opera Güllü Şövalye sonrası yazılmış operaların neredeyse tümü dahil edilebilir buna hala izleyiciyle diyalog kuramamıştır. Böyle bir durumda, Demiriş’in devinim alanını sınırlayan nesnel koşullar, ister istemez bilinçli bir ödün vermeye zorlamıştır onu. Dolayısıyla, Demiriş’in müzik dilini kendisinden çok toplum ve yakın çevresinden kaynaklanan beklentilerin belirlediğini söylemek daha doğru olacaktır.

Bitmedi: Türkiye’de opera bestecilerini güç durumda bırakan en büyük sorunlardan bir diğeri de, yaratma sürecini yönlendirebilecek denetim mekanizmasının henüz kurulamamış olmasıdır. Bundan ötürü, operanın “oluşum”u aşamasında müdahale edip, olası yanlışları baştan önleyebilecek bir uzmanlar kadrosu yetişmediği için, her türlü doğruyu salt sezgi gücüyle kendi başına bulmak zorundadır sanatçı. Demiriş, özellikle IV. Murat adlı operasıyla bu olağanüstü zor sınavdan geçerli not alarak, gerçek sanatçının sezgi gücüyle de birçok sorunu düzlüğe çıkarabileceğini kanıtlamıştır.

Son olarak, yine Demiriş'in sanatçı kişiliğiyle gündeme gelen son derece önemli bir başka olgudan daha söz etmek gerekiyor: Disiplin. Yalınkat ve üretimden uzak tartışmaların tozu dumana kattığı bir ortamda, on yıl içinde üç opera besteleyen sanatçı, her şeyden önce, yürürlükteki rehavete rağmen düzenli çalışmayla nelerin çözümlenebileceğini göstermiştir hepimize.

IV. Murat ile Türk opera dağarına önemli bir yapıt armağan eden Demiriş'e gelecek kuşakların sahip çıkacağı kesin, biz de gecikmeyelim.

ALINTI ERGÜVEN Mehmet, (2010 - 2011 Sezonu), "Okan Demiriş", IV. Murat - Eser Kitapçığı, Mersin DOB, sayfa:7-8

IV. MURAT OPERASI İÇİNDE TÜRK MÜZİĞİNİN ÖNEMİ

Başak TANIŞ

Tarihsel ve milli bir konuyu ele alarak opera besteleyen Demiriş, eserin geçtiği döneme ait olan müziklerden tanınmış örneklere de yer vermiştir. Gluck'a göre "... eserlerde sinfonia (uvertür), vakanın karakterine seyirciyi önceden hazırlamalı, aynı zamanda vakanın muhtevasını manalandırmalıdır..."

IV. Murat Operası'nın uvertürü de barındırdığı leitmotivlere ek olarak, ilerleyen perdelere dinleyicinin karşılaşacağı Türk müziği eserlerinden parçalar da içermekte ve eserin içeriği hakkında bilgi vermektedir.

IV. Murat döneminin tanınmış ozanı Kayıkçı Kul Mustafa'ya ait olan "Genç Osman Türküsü" nün yanı sıra, 17. yüzyılın en büyük Türk bestecisi Itri de, üç eseriyle IV. Murat Operası içindeki yerini almıştır. Itri'nin dünyaca ünlü "Irak (veya Segâh) Kurban Bayramı Tekbiri" ile "Segâh Salat-ı Ümmiye"si, IV. Murat Operası'nın Kur'an sahnesinde; "Segâh Yürük Semai"si ise, meyhane sahnesinde kullanılmıştır.

Itri, besteleriyle eserin içinde var olan görünmez bir karakterdir adeta. Bunların dışında, Osmanlı ordusunda mehter takımının çaldığı anonim bir eser olan "Ceng-i Harbi" ve IV. Murat'ın bestelerinde çokça kullandığı Hüseyini makamı da opera içinde bulunmaktadır.

Revan Kalesi'nin fethi haberinden sonra gelen "Ceng-i Harbi", savaş alanındaki zaferi pekiştirici şekilde kullanılmıştır. Bağdat'ın fethi haberinden sonra gelen "Genç Osman" Türküsü ise, IV. Murat'ın Bağdat seferi sırasında şehit olan genç bir askerın gerçek öyküsünü anlattığından, dönem ve olaylarla birebire örtüşme sağlar.

ALINTI

TANIŞ Başak (Ocak 2011), Okan Demiriş ve IV. Murat Operası'nın İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü - Yüksek Lisans Tezi, sayfa 31-32

Notlar

1 Leitmotiv: Belirli motifler operalardaki temelleri açıklamaya yardım eder, bir olay veya kişiyi dinleyiciye yer yer hatırlatır. 2 Kayıkçı Kul Mustafa: 17. yüzyıl asker şairlerin en meşhurdur. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Bir- çok sefere ve savaşa katılmıştır. Şiirlerinde Murat Reis'in ölümü, İran Şahi'nin Bağdat'ı alması, IV. Murat'ın ölümü, IV. Murat'ın Bağdat seferine katılan Genç Osman isimli bir askerın kahramanlıkları ve şehit olmasını anlatmıştır.

Sultan IV. Murat

Saltanatı : 10 Eylül 1623 - 8 Şubat 1640

Padişah Sırası : 17

Doğum Tarihi : 27 Temmuz 1612

Ölüm Tarihi : 8 Şubat 1640

Önceki Sultan : I. Mustafa

Sonraki Sultan : I. İbrahim

Soyu : Osmanlı Hanedanı

Babası : I. Ahmet

Annesi : Kösem Sultan

Çocukları : Evliya Çelebi, otuz iki çocuğu olduğunu belirtir. Bu çocukların birçoğu küçük yaşlarında hayattan ayrılmıştır.

Şehzadeler; Süleyman, Mehmed, Alâeddin, Ahmet

Kız evlatları; Safiye Sultan, Gevher Sultan, İsmihan Kaya Sultan, Hafsa Sultan, Bedia Sultan, Rukiye Sultan.

IV. Murat Operası, Sultan IV. Murat'ın 20'li yaşlarından ölümüne dek geçen zamanı kapsar. Besteci, eserinde padişahın çok sevdiği Hüseyini makamını kullanmıştır.

Oflazoğlu eserin librettosunda IV. Murat'ın kişisel özelliklerini, olaylar karşısında psikolojisini, bakış açısındaki değişimleri yansıtmaya çalışmıştır; zorbalarla mücadelesi, devlet iradesinde hâkimiyeti, yasaklar gibi... Ancak IV. Murat'ın sanata ve bilime olan ilgisine değinmemiştir.

Sert ve disiplinli bir kişiliğe sahip olan Sultan IV. Murat uzun boylu, geniş omuzlu ve kalın kemikli vücut yapısıyla oldukça heybetli bir görünüme sahiptir. Cirit oyunları, ok ve yay kullanmada oldukça yeteneklidir. Ayrıca çok kuvvetli olduğu belgelerde de geçer. 200 okkalık (256.589 kg) güzü tek eliyle kaldırıp sallayacak kadar olağanüstü gücünü Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde tasvir eder.

Enderun hocalarından aldığı özel dersler sayesinde bazı batı dilleri, yanı sıra Arapça ve Farsçayı anadili gibi konuşur. N. Makyavelli'nin Prens1 adlı kitabının çevirisini yaptırtarak okuduğu yine bazı kaynaklarda geçer. IV. Murat, saltanatı boyunca ilim ve sanat adamlarını desteklemiştir. 16. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nin yaşadığı siyasi ve ekonomik problemler yüzünden sarayda duraklayan müzik faaliyetleri IV. Murat döneminde yeniden canlanarak yaygınlaşmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, saray meşkhanesinden ve Sultan Murat'ın huzurunda

yapılan edebiyat ve musiki cemiyetlerinden bahseder. Mehter müziğinin önde gelen bestecileri arasında yer alan padişahın sözlü ve saz eserleri mevcuttur. Eviç İlahisi ise tasavvuf müziğinin şaheserlerindedir. Ulema ile sohbet edebilecek düzeyde din bilgisine sahip olduğu; ayrıca hat sanatıyla ve şiirle de ilgilendiği bilinmektedir. “Muradi” mahlasını kullandığı şiirlerinin konusunu genellikle döneminin sosyal, siyasal ve günlük olaylarından seçmiştir. Nef’i, IV. Murat’ın şairliğini ve hattatlığını Divan adlı eserindeki şu dizelerle övmüştür:

*Hıdiv-i pür-hüner Sultan Murad ol Şah-ı din-perver
Ki hem ehl-i dil ü hem hoş-nüvis ü hem suhanverdür,
Can virür guş itse Hallak-ı Ma’ani Şi’rine
Reşk ider görse hat-ı ta’lıkını ruh-ı İmad*

Halk edebiyatını da önemseyen IV. Murat, döneminde yaşayan halk şairlerini de desteklemiştir. Bu şairler arasında Kuloğlu ve Kayıkçı Kul Mustafa’nın adları ön plana çıkar.

Dönemin âlimleri arasında ise; bibliyografya, tarih ve coğrafya çalışmaları yapan Kâtip Çelebi; Vekâyi-nâme -Topçular kâtibi Abdülkadir; Ravdat-ül-Ebrâr ve Zafernâme - Karaçelebizade Abdülazi; Târih-i Gilmâni - Mehmed Halife; teşkilat ve idare alanında Koçi Bey’i sayabiliriz.

Harap olan pek çok yapının tamirlerinin dışında Üsküdar tarafında İstavroz Sarayı ile Kandilli’de bugün mevcut olmayan bir saray yaptırdığı bilinmektedir. Topkapı Sarayı’nda Revan ve Bağdat fetihleri anısına Bağdat ve Revan köşklerini inşa ettirmiştir.

IV. Murat döneminin önemli olaylarından biri; Lagari Hasan Çelebi’nin kendi tasarladığı bir roketle kendini havaya fırlatması diğeri ise Hezarfen Ahmet Çelebi’nin kanat takarak, Galata Kulesi’nden Üsküdar’a uçmasıdır.

Sultan IV. Murat, hükümdarlığının ilk yıllarında annesinin etkisinde kaldıysa da 20’li yaşlarında devlet idaresini bizzat ele alır. Döneminde çıkan isyanları ve iç karışıklıkları bastırmak için şiddet kullanır, böylece devlet otoritesini yeniden sağlar. 1633’de çıkan Cibali yangınının kaynağı olarak gördüğü kahvehaneleri kapatır, tütün, afyon ve alkolü yasaklar. Yatsıdan sonra fenersiz dışarı çıkmayı da yasaklayan IV. Murat tebdil-i kıyafetle halkın arasına karışıp yasaklarının uygulanıp uygulanmadığını kontrol eder, yasaklara uymayanları ölümle cezalandırır.

IV. Murat'ın şöhreti, askeri dehası kadar, devlet terörü derecesinde kullandığı eşsiz otoritesiyle de ilişkilendirilir. Temsil ettiği devletin gücünü başarıyla korumuş olması nedeniyle büyük hükümdarlardan sayılan Sultan IV. Murat,

Revan seferi dönüşü rahatsızlanır ve tedaviler sonuç vermeyince 8 Şubat 1640 tarihinde İstanbul'da hayata veda eder. Cenaze töreninde savaşlarda bindiği üç atının eyerleri ters takılarak naaşının önünde yürütülmüştür.

Kösem Sultan (1590 - 2 Eylül 1651)

Osmanlı tarihinin önemli kadınlarından biri olan Kösem Sultan yapıtta, 40'lı yaşlarındadır.

Güzelliği ve zekâsıyla dikkat çeken Kösem Sultan I. Ahmet'in hasekileri arasında yer alır. Beş çocuk doğurmuştur. Bu çocuklardan üçü şehzade, ikisi sultandır. I. Ahmet'in ölümüyle geleneklere göre Eski Saray'a taşınır.

Kösem Sultan'ın iktidarda sayıldığı dönem yaklaşık yarım yüzyıl kadar sürer. İktidarı, Sultan IV. Murat'ın tahtta çıkmasıyla başlar. IV. Murat'ın yasının küçük olması nedeniyle Kösem Sultan "saltanat naibi" olarak Topkapı Sarayı'na geri döner ve sarayın en etkin ve yetkili kişisi olur. "Saltanat naibi" sıfatıyla göğsünde taşıdığı "saltanat mührü" sayesinde de devletin karar mekanizmasında yer alır. Ancak IV. Murat 20'li yaşlarında hükmetme erkini tek başına yürütmeye başlayınca Kösem Sultan ülke içinde olanı - biteni ve dış siyaseti sadece izlemek durumunda kalır.

IV. Murat'ın 1640 yılında genç yaşta ölümü üzerine Kösem'in diğer oğlu şehzade İbrahim tahtta geçer. Kösem Sultan sarayda umduğunu bulamayınca -yani sadece valide sultan gibi köşesinde oturmak durumunda kalınca- saraydan ayrılır ve sur dışındaki yazlığına taşınır. Oğlu İbrahim'in 1648'de tahttan indirilmesinde ve sonrasında idam edilmesinde rol oynar. Ardından torunu IV. Mehmet tahta geçer. Bu dönemde iki hırslı valide sultan, anne Turhan Sultan ile büyükanne Kösem Sultan karşı karşıya gelir. Her ikisi de "saltanat naibi" olmak ister. Tarihçiler bu dönemi "Kadınlar Saltanatı" olarak adlandırır. İki kadının çekişmesi ve yaşanan saray entrikaları, Kösem Sultan'ın perde ipiyle boğdurulması ile sonlanır.

Dilfigar

Eserde, asilerin tacizlerine maruz kalan ve tam intihar etmek üzereyken IV. Murat tarafından kurtarılan Dil gar padişahın himayesinde sarayın haremindedir.

Eserde IV. Murat'a sonuna kadar sadık ve fedakâr bir kişilik olarak yer alır.

Topal Recep Paşa

Opera eserinde 40'lı yaşlarındadır, Topal Recep Paşa ve hanedan damadıdır. 10 Şubat 1632 – 18 Mayıs 1632 tarihleri arasında sadrazamlık yapmıştır.

Bostancıbaşı (saray cellatlığı) görevinden Kaptan-ı Deryalığa yükselen Topal Recep Paşa, oldukça hırslıdır. Hede Sadrazam olmaktadır. Bu amaçla IV. Murat'ın çocuk yaşta tahtta çıkmasını fırsat bilir ve Kösem Sultan'la işbirliği yapar. İkili birlikte Yeniçeri ve Sipahiye zaman zaman ayaklandırarak IV. Murat'ı korkutarak ve her istediklerini yaptırabilmeyi amaçlamaktadır. Sadrazam olabilmek için önüne çıkan tüm engelleri sinsice planlar yaparak bertaraf edebilmeyi başarmıştır. Kendisine karşı yapılan entrikaların farkında olan IV. Murat 20'li yaşlarında iktidarı kendi iradesi altına almak için Topal Recep Paşa'yı boğdurtup, isyankârların gözünü korkutmak amacıyla da ölüsünü Bab-ı Hümayun önüne attırır.

Nef'i

(1572-27 Ocak 1635)

Dönemin ünlü şairi ve hiciv ustası Nef'i yapıtta 60'lı yaşlardadır. Nef'i, operada IV. Murat'ın en yakın arkadaşı, dostu hatta danışmanı gibidir. Hicivlerindeki sivri dilinden IV. Murat da nasibini alır.

Erzurum'un Pasinler ilçesinde dünyaya gelen Nef'i'nin asıl adı Ömer'dir. Babası Dulkadiroğulları prenslerinden Ali Paşa'nın oğlu Mehmet Bey de şairdir. Nef'i, Celali isyanlarıyla mücadele eden Kuyucu Murat Paşa'nın hizmetine girdikten sonra, onunla birlikte İstanbul'a gelir ve burada şair olarak padişahın himayesine girer.

Divan edebiyatı kalıbını en iyi kullanan şair olarak ünlenen Nef'i'nin kasidelerindeki mısraları görkem dolu, hicivleri ise neşter gibidir. Aşk, mitolojik imgelerle anlatır. Nef'i'nin edebi ününün dorukta olduğu dönem IV. Murat dönemidir ve bu dönem aynı zamanda oldukça da dramatiktir. Zira inandığı doğrular uğruna IV. Murat'ın emriyle 27 Ocak 1635'te hayatı sonlandırılır.

IV. Murat, Nef'i'nin sanatına olan ilgisini şu dizelerle anlatır;

*Gelün insaf idelüm fark idelüm mikdarı Şa'irüz biz de diyü laf ü güzafu koyalum
İdelüm bi-meze söz söylemeden istigfar Damen-i Nef'i-i Pakize-edayı tutalum. Biz
kelam nakiliyüz nerde o şahib-güftar Ona teslim idelüm emrine münkad olalum*

17. yüzyılın en büyük şairi Nef'i, ardında Türkçe Divan, Farsça Divan ve Siham-ı Kaza olmak üzere üç önemli eser bırakmıştır.

Silahtar

IV. Murat'ın danışmanı konumunda; onun en özel anlarında yanında olan kişi.

Bostancıbaşı

Padişahın ve devletin emniyetini sağlamakla görevli kişi. Güçlü, iri yapılı. IV. Murat'ın güvendiği kişi. Eserde IV. Murat'ın sürekli yanında yer alır.

Bekri Mustafa

IV. Murat zamanında yaşamış ünlü ayyaş. IV. Murat'ın emriyle alkol, tütün, kahve yasaklanır ve tüm kahvehaneler, meyhaneler kapatılır. Ancak bu yasaklar Bekri Mustafa'yı durdurmaz. Zeki, hazırcevap bir kişilik.

Kara Mustafa Paşa

Yetenekli bir okçu olduğu için Kemankeş Kara Mustafa Paşa olarak bilinir. IV. Murat'ın asilerle başa çıkmasına yardımcı olur. IV. Murat tarafından önce Yeniçeri Ağalığına sonra Kaptan-ı Derya'lığa Bağdat seferi öncesi Sadaret Kaymakamlığı görevine atandı. Bağdat seferi sırasında IV. Murat'ın her konuda danıştığı paşalardan biri olur

Hafız Ahmet Paşa

Eserde 45'li yaşlarında, hanedan damadı; IV. Murat'ın öz kardeşi Ayşe Sultanla evli. Sanatçı bir ruha sahip, şair, akıllı ve fedakâr bir kişilik. IV. Murat tarafından Sadrazamlığa atanır. Yeniçeri ve Sipahilerin baskısıyla IV. Murat tarafından görevinden azledilir. Ancak zorbalar kellesini ister. Hafız Paşa tek başına cesaretle zorbaların üzerine yürür.

KAYNAKÇA

YILMAZER Ziya, (2006), "IV. Murad", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 31, Sayfa: 177-183

ÖZTUNA Yılmaz (2009), *Genç Osman ve IV. Murat (Radikal İslahatçı ve Kardeşi Asrın En Büyük Askeri)*, Babıali Kültür Yayıncılığı

KORO

I. Tenorlar

Atay Ergezen
Metin Yakar
Zafer İşgören
Sinan Hesapçiođlu
Ferdî Uslu
Engin Yaman
Dađhan Ergün
Fatih Kayhan

II. Tenorlar

Ali Özhan Gümüş
Cüneyt İrfan Erdoğan
Ercan Hüseyin Uđur
Ş. Baha İşler
İsmail Enis Ok
Mustafa Özşamlı

Baritonlar

Murat K. Özbek
Alaaddin Ataseven
S. Onur Alpaslan
Baturalp Bilgili
Erdi Can Aybaş

Baslar

Toygarhan Atuner
Yalçın Ünsal
M. Yusuf Yıldız

SANAT TEKNİK

Sanat Teknik Müdür V.

N. Cüneyt Şencan

Başışık Uzmanı

Mustafa Eski

Işık Uzmanı

Ali Tilkiöğlü

Halil Ünal

Ali Deste

Sahne Kunduracısı

Osman Tepegöz

Elektroteknik Ses Uzmanı

Mustafa Akdemir

Erkek Gardrop

Durul Güreşçi

Kadın Gardrop

Cemile Dikici

Ayla Buharalı

Aksesuar

Murat C. Erdal

Yunus Tütüncü

Peruka

Ekrem Soyalp

Taner Adar

Makyöz

Tülay Polatay

Şapka Çiçek

Didem Şahin

Sahne Kostümcüsü

Harun Zengin

Sahne Makinisti

Muharrem Özyeri

Süleyman Karadiş

Ferdi Kaymak

Emrah Berk

Hadi Acar

Hüseyin Parspancı

Duran Öğren

Ercan Öner

Butafor

Ufuk Akünal

Devlet Opera ve Balesi
Genel Sanat Yönetmeni ve Genel Müdürü
B. Tan SAĞTÜRK

Genel Yayın Yönetmeni ve İmtiyaz Sahibi
Antalya Devlet Opera ve Balesi adına
Müdür V.
Akın ULUTAŞ

Yayın Yönetmeni
N. Zeynep Ergüven

İngilizce Çeviri ve Redaksiyon
Emrah Betos

Macarca Çeviri ve Redaksiyon
Katalin Sipos

Grafik Tasarım
Pelin Özdemir
Kenan Tilki

Fotoğraflar
E. Emre Yaşkeçeli

www.operabile.gov.tr